

ÕHTU

„Mu süda ei hüpanud rinnust välja! Mu süda ei hüpanud rinnust välja!”

Preili Léocadie Timothée, aastat kaksikümmend tagasi pensionile jäänud kooliõpetaja, seisatas, üks käsi rinnal, teine toruna suu juures, ja lasi aegluubis silme eest läbi unenäopilte kuni tolle ööni möödunud nädalal, mil tema kulunud keha vaevused ühes naabri-mehe Léo koerte haukumise ning maja kõrvale savanni ohelikku pandud lehmade ammumisega polnud lasknud tal uinuda enne kella nelja hommikul, kui kahvatu ja arglik koidukuma aknaluukide vahelt juba tasahilju sisse hiilis. Ei. Ähmastest unevetest ei kerkinud pinnale mitte üht ennet. Sedamööda, kuus ta vanuse süvikus aina sügavamale vajus, oli ta nagu ikka näinud unes oma öde, kes polnud samuti saanud enne surma tunda ei abieluavantüüre ega emarööme, ning oma ema, kes oli saanud tunda nii üht kui teist, mõlemaid haiguse- ja kannatuste-eelse hea tervise juures, iginoortena, seismas ja ootamas teda Igavese Elu pärani sissepääsuväravas.

Ei mingit kahtlust: see oli tema.

Paksu mutta vajunud näo ja läbimärgade riietega mehe reetsid laiad õlad ja hallisegune lokkis juuksepahmakas.

Lehk oli õõvastav ning tundliku südame ja sisikonnaga preili Léocadie Timothée, kes ei suutnud iseenda tülgestuseks iiveldust, öökimist tagasi hoida, laskus põlvili ja oksendas pikalt nõlvaku kõrgete hirsikörte vahele. Nii nagu kõik Rivière au Seli elanikud, oli ka tema vihanud seda meest, kes nüüd ta jalge ees lebas. Kuid surm on surm. Kui ta saabub, tuleb temasse suhtuda lugupidavalt!

Ta lõi ette kolm ristimärki, langetas pea ja luges surnupalve. Seejärel vaatas ta hirmunult ümberringi! Mis tal küll arus oli olnud, lõigata niiviisi mööda metsarada, kustkaudu ta kunagi ei käinud? Mis oli teda ajanud selle laiba otsa koperdama? Iga päev lukustas

ta õhtu saabudes maja, kus elas üksi keset mälestusi, fotosid, tukuvaid kasse ja lambivarjude õõnsusse pesa punuvaid linde, ning läks hingama värsket õhku, jalutama piki vääramatut sirget, mis ühendas omavahel Perrety villat – kolmkümmend aastat tagasi oli see olnud kadestamisväärselt ilus, nüüd seisis aga lagunenult parasiitliaanide alla mattunud puude varjus, hüljatud pärijaist, kes eelistasid elutseda metropolis – ning Lameaulnes'ide aiandit, mille sissepääsu tõkestas raudvõre sildiga „Eravalduš”. Missugune jõud oli saanud jagu aastatepikkusest harjumusest?

Oma vana keha utsitades, seda sisimas pulbitseva õudusega kannustades võttis ta suuna küla poole. Süda kõvasti tagumas ja kõrvus kohin, läks ta tulnud teed tagasi ning leidis, nüüd juba pimedas, kuna õhtutund oli hiline, sõnajalapuude vahel üles raja, mis jõudis Neitsi Maarja, Kõigi Kannatuste Jumalaema kabeli juures välja suuremale teele.

Surnu maja kõrgus külast veidi eemal keset tihedat metsa, mis oli pidanud mõne kilomeetri ulatuses vastumeelselt tagasi tõmbuma ning ootas nüüd kannatamatu aplusega, et kaotatud territoorium tagasi vallutada. Maja oli tehtud plekist ja plankudest, sellal kui maksuvabastuse tulekuga pingutasid vaeseimad üle kogu maa, et ehitada enda oma betoonist. Oli tunda, et maja püsti pannud inimene ei hoolinud põrmugi, mida teised temast arvavad. Et tema silmis oli kodu koht, kus süüa, vihma eest varjuda, magama heita. Kaks koera, kaks saatanavärvi kasukaga dobermanni, keda oli nähtud maiustamas süütute kanadega, tormasid haukudes ja halastamatuid vandlikarva kihvu paljastades ligi. Preili Léocadie peatus tara juures ja hõikas katkevalt häält pingutades ettevaatlikult:

„Kas siin on keegi?”

Majast astus välja nooruk, ilme läbitungimatu nagu vanglauks. Ta käratas loomadele:

„Kas te saate!” Ja koletised taganesid tugevama ees. Preili Léocadie päris ikka veel tardununa:

„Alix, kas ta on kodus?”

Noormees noogutas. Kogu selle sabati peale ilmus terrassile Vilma ise. Preili Léocadie otsustas ligemale astuda, süda raske. Tõepoolest, kuidas teatada sellele noorele naisele, lapsele, kelle ristimist ta ühel ilusal pühapäeval kesk augustikuud oli näinud, ta mäletas seda, jah, ta mäletas, et tema mees vedeleb mudas, maha kärvanud nagu koer! Preili Léocadie poleks eales osanud ette kujutada, et Taevaisa, kelle poole ta nii pühendunult palvetas, unustamata ei vespreid, roosikrantsi ega neitsi Maarja kuud, saadab talle vanaduspäevade lõpul kaela säärase risti, säärase katsumuse. Ta kogeles:

„Ega ta vist ööseks koju ei tulnud?”

Vilma ei mõelnudki valetada ja selgitas, silmad soojast ja soolasest hingevaevast niisked:

„Möödunud ega ülemöödunud ööl samuti mitte. Juba kolm ööd ühtejutti. Ma kardan. Ema saatis Alixi minu juurde magama, kui mul peaks tuhud algama.”

Preili Léocadie võttis südame rindu:

„Las ma tulen sisse, pean sulle midagi rääkima.”

Toas istusid nad teine teisele poole valgust puust lauda ja preili Léocadie hakkas jutuga pihta. Vilma silmadest valgusid soojad soolased pisarad, mis voolasid ojadena üle tema veel lapselikult ümarate põskede. Valupisarad, leinapisarad. Ent sugugi mitte ootamatult. Sest ta oli algusest peale teadnud, et see mees tema elust äkitselt kaob. Murdub lahti. Kui preili Léocadie oli jutu lõpetanud, jäi Vilma liikumatult toolile kõssitama, nagu olnuks see valu tema kaheksateistaastaste õlgade jaoks liiga raske koorem. Seejärel pöördus ta Alixi poole, kes oli vestluse ajal ilmselt õnnetuse iseäraliku lõhna peale sisse astunud, ning küsis:

„Kas sa kuulsid?”

Poiss noogutas taas. Silmanähtavalt ei tundnud ta muud kurbust peale selle, mida põhjustas õe piin. Vilma käskis:

„Mine teata isale!”

Alix kuuletus.

Väljas oli öö vargsi ligi hiilinud. Läbi eebeni- ja mahagonipuude musta lehestiku ei olnud mäeharja enam taeva taustal näha. Kõigis hüttides siras elektrivalgus ja raadiod üürgasid õhtusi uudiseid, suutmata summutada laste nuttu. Tühja, tarbetu jutulara saatel olid napsumehed kogunenud Christiani kõrtsi rummi jooma, mängurid aga pildusid puitlaudadele täringuid. Kogu see lärm ja sagin ehmatasid Alixi, sest lõppude lõpuks lebas ju kuskil metsarajal mudas surnud inimene, olgu pealegi et mees, kelle pärast mitte keegi, välja arvatud Vilma ja vahest ehk Mira, pisaraid ei vala. Ta sisenes kärasse ja sigaretisuitsu ning plaksutas mõjukalt käsi. Harilikult ei oleks keegi poisikesele tähelepanu pööranud. Kuid leti otsas seistes oli tal peas säärane nägu, et veel enne, kui ta suu avas, võis aimata, missugused sõnad sealt kuuldavale tulevad. Mustad ja rõhuvad nagu lein. Vaikuses teatas ta:

„Francis Sancher on surnud.”

Need, kes olid ennist istunud, kargasid läbisegi püsti, teised kangestusid paigale sinnasamma, kus nad parajasti seisid, korrates: „Surnud?”

Sõnagi lisamata pööras Alix selja. Ta teadis küsimust, mis pidi järgnema ja millele ta ei osanud veel vastata:

„Kes ta tappis?”

Sellal kui Alix vanemate maja poole kiirustas, unustasid mehed rummi ja täringud kus seda ja teist ning tõttasid uudist külale teatama, ja õige pea kogunes rahvas hulgakesti välja ukسلävedele sõna sekka ütleva, olemata ometi vapustatud, sest üks teadnud ju kõik, et ühel päeval keegi Francis Sancher'le otsa peale teeb!

Kirjakandja Moosesel, keda hüüti Moskiitoks, oli Alixi toodud uudist raske seedida, mitte seepärast, et ta purjutas, nagu seda juhtus igal kolmandal õhtul, vaid seepärast, et ta oli Rivière au Selis olnud esimene, kes Francis Sancher'ga sõbrunes, nii kui too liiniautolt maha astus ja Alexis' maja juurde teed küsis, olgugi et nüüd sülgas ta iga kord, kui mehe nime kuulis, ning oli ühinenud tema suurimate siunajate leeriga. Kui öeldu mõte oli Moosese

kõigisse ajusoppidesse päralt jõudnud ja neisse valgust toonud, hakkas ta värisema nagu puuleht kõva tuule käes. Ah et Francisil oli tõepoolest olnud põhjust karta! Visa vaenlane oli jälje üles võtnud, tema kannul tulnud, ta üles leidnud ja kätte saanud isegi sel lopsakal saarel, kuhu ta oli pakku pugunud! Kui nii, siis polnud tema kohta kummastavalt visa hirm sugugi sõge ega ebausklik. Mooses ajas end aeglaselt püsti, põdur keha puperdava südamega kaasa vabisesmas. Siis ruttas ta Alixile järele.

Kuu sulges oma kaks kuldset silma, kui Francis Sancher' raske surnukeha pöörati ümber, pundunud nägu ülespoole. Tähed tegid niisamuti. Tummast taevalaotusest ei imbunud mitte üht valguskiirt.

Tõrvikuid kallutades näitasid Alix ja Alain valgust vanematele vendadele Carmélienile ja Jacques'ile, kes jäleda leha sees põlvitasid. Nende isa Sylvestre Ramsaran hoidis eemale, Mooses tema varju. Carmélien tõstis pea ja ohkas:

„Ta pole kuskilt verine!”

„Pole verine!”

Kuus meest vaatasid üksteisele rabatult otsa. Siis libistas Jacques pikemalt viivitamata laiba bambusest kandraamile ja andis märku, et vennad talle appi tuleksid. Korteež asus teele. Samal hetkel avas kartlik kuu silmad ja valgustas maastiku iga viimset kui soppi.

Kui rongkäik Vilma majani jõudis, sagis juba külavaheteel, aias ja verandal osalt uudishimulike, osalt aukartlike inimeste hulk, kes oli uudiste järele tulnud. Mõned olid asjaga otseselt seotud. Vilma ema Rosa, Lameaulnes'ide pere, aiandi peremees Loulou, tema saint-martinitarist teine naine Dinah ja poeg Aristide – kolmest vanemast vennast ainus, kes oli Rivière au Seli tööle jäänud, ja kõik teadsid väga hästi, miks – ning teisest abielust sündinud Joby, kahvatuvõitu poisike, kes oli leeritatud eelneval aastal. Mõistagi polnud kohal Mirad, ent vastupidine olnuks üllatav, suisa jahmatav. Siiski oli kokku tulnud ka palju muud rahvast. Kui mitte arvestada Emmanuel Pélagie'd, kes lukustas Dillonist naastes oma Peugeot' otsemaid garaaži ega tulnud isegi verandale värsket õhku hingama, oli tegelikult päral kogu Rivière au Seli küla. Isegi Sonny, too vaene Sonny, isegi Haiti Désinor ...

Kogu seda rahvahulka nähes võinuks neid pidada silmakirjateks. Sest ühest hetkest olid kõik kohelnud Francisi kui hulgust ja krantsi, ja kas viimaste surm ei peaks teisi ükskõikseks jätma?

Tegelikult tuldi kohale peamiselt Vilma vanemate, Ramsaranide pärast. Ti-Tor Ramsaran, klohminud läbi oma isa, kes oli keeldunud talle suhkrurootaimi andmast, ja naelutanud ta nõnda kolmeks pikaks kuuks La Pointe'i haiglavoodisse, oli tahtnud häbi-väärsest teost eemale pääseda ning seadnud end sisse piirkonnas, kus india lasi tavaliselt ei elanud, samal aastal kui Lameaulnes'ide suguvõsa alusepanija Gabriel, Martinique'i *béké*,* kelle pere oli ta neegritariga abiellumise pärast kodust minema kihutanud. See pidi juhtuma 1904. või 1905. aastal. Igal juhul enne Esimest maailmasõda ja tükk aega enne 1928. aasta tsüklonit.

Ti-Tori saabumine rabas paljusid ning kostis õelat leelutamist:

„*Kouli malaba,*
Isi dan
Pa peyiw.”**

Ent Ti-Tor ei teinud sellest väljagi, keskendudes kahele hektarile maale, mille oli äsja soetanud. Need kaks hektarit said lisa järgmise põlvkonna ajal, kui Farjoli tehas ukсед sulges ning oma valdused tükk tüki haaval laiali müüs. Ti-Tori poeg Rodrigue ostis juurde veel kakskümmend hektarit ning istutas sinna banaanid, kuna suhkruroost ei olnud saarel enam mingit tolku. Esimest maailmasõda näinud vanakesi pani see pead vangutama:

„Mis Guadeloupe'ist küll saanud on? Kui pole suhkruroogu, pole ka Guadeloupe'i!”

* Antillide kreoolkeelne termin varaste eurooplastest, üldjuhul prantslastest asunike järeltulijate kohta (tlk).

** Solvang Guadeloupe'i kreoolkeeles: „Malabari kuli. See maa ei ole teie oma” (siin ja edaspidi autori selgitused, kui puudub märge „tlk”).

Paljud vihastasid Rodrigue'i teingu peale ja porisesid:

„Mis ajast indialased meie maal seadusi teevad?”

Sest Ramsaranid muutusid aina rikkamaks ja Rodrigue laskis asendada puuhüti, kus oli ilmale tulnud, kahekorruselise terasbetoonist villaga, mida ümbritses raudsepisbalustraad ja mille ta ristis Aurélie'ks*.

Aurélie? Mida see pidi tähendama?

Ent õige pea, kui Carmélien, Rodrigue'i lapselaps ja Sylvestre'i poeg, Prantsusmaal arstiteadust õppima asus, läks kadetsejail ja rahulolematuil närv tõeliselt mustaks. Mida veel! Ramsaran ja arst! Inimesed ei tea, kus on nende koht! Ramsaranide koht oli oma maalapil, olgu suhkrurooga või ilma! Õnneks on Jumal kõigeväeline! Tulistvalu saabus Carmélien tagasi Bordeaux'st, kus teda oli tabanud tõi. See oli ainult õiglane. Ei tasu hüpata üle oma varju. Vastasel juhul paneb aeg asjad paika ja toob auahnitseja uuesti mõistusele.

Irvitamine ei lõppenud ja Carmélieni kutsuti pilkamisi *Doktè'ks***, kui ta lasi isa valduste serva kaevata kaks tiiki ning asus seal vähke kasvatama. Need, kes olid püüdnud lapsepõlves vähke käsitsi jõgede jääkülmadest võrendikest, kuulutasid, et kasvanduselukad pole väärt sedagi, et neid pipra ja murulauguga maitsestada, ent neil tuli suu koomale tõmmata, kui tellimusi hakkas saabuma kõigist turismihotellidest, isegi nii kaugelt nagu Le Gosier'st ja Saint-François'st, kui Carmélien läks vähke Toyota väikekaubikus kohale toimetama ja kui ühel õhtul näidati televiisoris – kohe päris Télé-Guadeloupe'is – Prantsuse produktide harjumuspärase kiidukõne vahele reklaami, mis kuulutas:

„Pidusöögid. Ärilõunad.

Pulmad. Banketid.

Ostke kohalikku toodangut. Ostke Ramsaranide vähke.”

* Seda nime kandis laev, mis tõi 1854. aastal Guadeloupe'ile esimesed tööliselised Indiast (tlk).

** Guadeloupe'i kreoolkeeles „tohter”. Ka edasistes joonealustes selgitustes on tegu just Guadeloupe'i kreoolkeelega (tlk).

Kõigist kõige pahviks löödum ja ärritunum Rivière au Selis oli kahtlemata Loulou Lameaulnes, kes vanemate ja vanavanemate eeskujul mängis isandat aiandi uhkeldavate raudväravate taga, mida katsid hooajakohaselt Julie-liaani lillad ning trompethibiski oranžid õied. Ka tema oli mõelnud oma lilli-taimi telereklaamis näidata. Siis oli ta aga leidnud, et see on valgete inimeste komme ja nõnda see jäägugi. Kuid ennäe, nüüd ilmus välja too Carmélieni-naga, kes oli sündinud samal aastal kui tema teine poeg Kléber, ja tegi talle silmad ette.

Väikestele pingetele, kibestumistele, kadetsemistele vaatamata olid Ramsaranid au sees, viibisid alati kombetalitustel ega tõrkunud kunagi, kui oli tarvis jätta kenake rahatäht iga-aastase karnevalipeo ning -rongkäigu tarbeks. Lõppeks, kui mõni neist oli hoidnud vere puhta ning läinud otsima kaaslast Grands Fonds'i, kust nad pärinesid, olid paljud abiellunud ka siinkandi neegri- või mulati-perekondadesse. Nõnda olid sõlmitud veresidemed.

Kell oli umbes üheksa, kuu puhkas tindikarva pilve taga, mis ähvardas tuntuvalt piiskadeks murduda, ning koolidirektor härra Démocrite oli andnud loa tuua välja jalgpalliväljaku katmiseks mõeldud present, kui doktor Martin saabus luksuslikus BMW-s Petit-Bourg'ist ja sulges end tükiks ajaks surnu tuppa. Kui ta jälle lagedale ilmus, polnud võimalik tema näost midagi välja lugeda. Ta läks helistama Dodose Pélagie' juurde, kes asjata ukse taga kõrva teritas. Proua meelest, hoolimata sellest, kuidas asjad paistsid, olgugi, et kehal polnud verd ega vigastusi, ei saanud see surm olla loomulik. Kella kümne paiku jõudis pärale kiirabiauto, ajades uudishimulikud valju tuututamisega laiali, ning kolm päeva ja kolm ööd vedeles Francis Sancher' keha lahangu-laua külmal marmoril, kuniks La Pointe'ist viimases hädas kohale kutsutud arst kindla seisukoha võttis. Ei tasu lasta rummiblebesel külarahval endale kärbseid pähe ajada. Kujutada ette asju, mida pole olemas. Hakata juuksekarva lõhki ajama. Aneurüsmi rebend. Keevavereliste ja alkoholiga liialdavate isikute puhul on sedasorti õnnetus tavaline.

Neljanda päeva pärastlõunal jõudis Sancher niisiis tagasi koju, kuid mitte enam kahel jalal ja oma pikkusega üle teiste, ka kõige suuremat kasvu meeste peade kõrgudes, vaid siruli, vangistatud heledast lakitud puust kirstu, kus tema nägus nurgeline molu läbi klaaskaane veel mõneks tunniks nähtavale jäi. Kirst asetati aiandist saabunud värskete lillesülemitega kaetud voodile, kahest kambriist suuremasse, kus Francis Sancher' eluajal olid tema viljakaid armurõõme järjestikuste naistega tunnistanud kolm laetala „Leib, Vein, Viletsus”, mida luud iial ei tülitanud. Samal ajal kui kõgistavad ja nalja heitvad mehed pinkidel istusid, varjudes härra Démocrite'i presendi all vihma eest, mida kallas taeva katkisest katusest nagu oavarrest, askeldasid naised ringi: keetsid rammusat suppi veiselihast, mida Grands Fonds'i Ramsaranid, rikkad karjakasvatajad, olid oma leinavatele sugulastele toonud, täitsid külaliste rummiklaase ja kogunesid palvete lugemiseks vagalt surivoodi ümber.

Kella nelja paiku saabus Mira, keda polnud nähtud sünnitusest saati, niisama silmipimestavalt ilus nagu enne häbisse langemist, kuid siiski kõhnem, astudes edasi mõõdetud sammul, justkui võidelnuks ta südamega ning suutnuks vaid suurivaevu vappumist talitseda. Kui ta ruumi sisenes, läbis kohalviibijaid uudishimuline. Kõigi pead tõusid, silmad pöördusid, näpud unustasid sõrmitsesta palvekee helmeid. Kuidas, kuidas käitub ta naise ees, kes on pugenud samasse sängi, kuhu tema? Kuid kõik, kes lootsid näha säärasel hetkel pühadust teotavat skandaali ja kujutasid ette rabavat stseeni, millest eesootavail õhtuil jutustada, pidid pettuma. Mira ei vaadanud ei paremale ega vasakule, silmitses üksnes ilma vihata, lõpmatu kaastundega meest, kes oli teda naeruvääristanud, ja võttis siis koha sisse palvetajate vagas ringis.

„Igale asjale on määratud aeg, ja aeg on igal tegevusel taeva all: aeg sündida ja aeg surra, aeg istutada ja aeg istutatut kitkuda; aeg tappa ja aeg terveks teha, aeg maha kiskuda ja aeg üles ehitada; aeg nutta ja aeg naerda, aeg leinata ja aeg tantsida; aeg kive pilduda ja aeg kive koguda.”

Taevas hakkas tumenema.

Veidi pärast Mirad saabusid Petit-Bourg'ist Lucien Évariste, hüüdnimega Kirjanik, olgugi et ta polnud midagi kirjutanud, ja Émile Étienne, hüüdnimega Ajaloolane, olgugi et ta oli avaldanud ainult ühe brošüüri, „Rääkigem Petit-Bourg'ist”, mida keegi polnud lugenud; neist esimene liiniautoga „Kristus, sa oled Kuningas”, mis tegi kaare, seiskas mootori ja peatus vaikselt puuvõlvi all, samal ajal kui juht ristimärki ette löi, teine juba tuttava Peugeot' roolis. Mõlemad olid olnud Francis Sancher'ga head sõbrad, mida võis oodata hulljulgest ja oma ema südame murdnud Lucienist, kuid mis šokeeris Émile'i puhul, keda amet pidanuks ärgitama tõsisemale suhtumisele.

Mis hetkel märgati, et veranda nurgas viibib liikumatult vaikides kohal ka Xantippe, silmad punased nagu hõõgvel söed katla all? Kui kaua oli ta seal niimoodi seisnud? Millal oli ta saabunud? Mitte keegi poleks osanud öelda. Oli väga temalik käratult rahva sekka hiilida. Samamoodi oli ta end mõni aeg tagasi Rivière au Seli lähistel sisse seadnud. Õige natuke pärast Francis Sancher' saabumist, oktoobrikuus, mil vihm kordagi ei lakanud. Ühel ilusal päeval oli teda nähtud rahumeeli vaiasid jamsipeenrassa löömas ning taibatud, et ta elab Bois Seci kolme tee ristil ühes majalobudikus, kus vanasti olid saanud kord kuus ulualust sõepõletajad Justinien ja Josyna, et kampešipuud miilama panna, enne kui Butagaz nende ärile lõpu tegi.

Plekist kokkuklopsitud lobudiku lagi oli madal, lastes päevalgust sisse ühestainsast avausest. Kuidas võis üks inimolend endale sääras kohas pelgupaiga leida? Xantippe'i kohalolu tekitas alati sügavat rahutust. Otsemaid vaibus kära vaikuse jäisesse järve ning nii mõnigi tahtnuks ta minema kupatada. Kuid surnuvalves ust ei lukustata. See jääb pärani, et igaüks võiks sisse pudeneda. Nõnda jätkas osa seltskonnast peagi taas nalja ja naeruga. Teised viisid mõtted vaikselt Francis Sancher'le, lutsutades mälestusi nagu hambaauku.

Õues ulgusid vahetpidamata näljast ja meeleheitest eebenipuude külge seotud dobermannid, kes olid oma peremeest jumaldanud ja keda keegi polnud taibanud toita.

Ja märja vihmakardina taga siras uhkelt kuu.